नाशहेतोः शस्त्रप्रहारव्याघ्रदन्तनखाद्यागन्तुहेतोः । श्या-वमोचितं कृष्णवर्णरक्तम् । उपद्रवानाह "ज्वरातिसारौ वमथुस्तम्भसंघटरक्तक्षयाः । अरोचकविषादौ च विषर्पा-श्चानुपद्रवाः" । साध्यत्वादिकमाह "सिद्ध्यन्ति वातकफ-पित्तजता विसर्पाः सर्वात्मकः क्षतजतश्च न सिद्धिमेति । पित्तात्मकोऽञ्जनवपुश्च भवेदसाध्यः कक्षाक्षि मर्मसु भवन्ति हि सर्व एव" ।

विसर्पण न० वि+सृप-ल्युट् । प्रसारे अमरः ।

विसल न०विस-कलच् । पल्लवे त्रिका० । [मरः स्त्रियां ङीप् ।

विसार पुंस्त्री० विसरति सर्पति वि+सृ-घञ् । मत्स्ये अ-

विसारिन् त्रि० वि+सृ-णिनि । १प्रसरणशीले २मत्स्ये पु० ३नागपर्ण्यां स्त्री राजनि० ङीप् ।

विसिनी स्त्री विसानां समूहः तद्युक्तो देशो वा इनि । १पद्मसमूहे २पद्मलतायाञ्च ३कुचाले राजनि० ।

विसूचिका स्त्री विसूचिरा सूचीव स्वार्थे कन् । रोगभेदे तस्य निरुक्तिर्यथा "सूचीभिरिव गात्राणि तुदन् सन्ति-ष्ठतेऽनिशः । वह्नाजीर्णेन वा वैद्यैर्विसूचीति निगद्यते । तस्य निदानमाह "न तां परिमिताहारा बभञ्जे वि-दितागमाः । मूढास्तामजितात्मानो बभञ्जेऽनवबोधुषः । विदितागमा ज्ञातायुर्वेदाः । तस्याश्चलक्षणमाह "मूर्छा-तिसारो वमथुः पिपासा मूर्छा भ्रमोद्वेष्टनजृम्भदाहाः । वैवर्ण्यकम्पौ हृदये रुजश्च भवन्ति तस्यां शिरसश्च भेदः" । उद्वेष्टनं हस्तपादयोः, शिरोभेदः शिरःशू-लम् । तस्या उपद्रवानाह "निद्रानाशोऽरतिः कम्पो मूत्राघातो विसंज्ञता । अमी उपद्रवा घोरा विसूच्याः पञ्च दारुणाः । अमी उपद्रवा घोराः अमी निद्रानाशा-दय उपद्रवाः सर्वेषामेव रोगाणां घोराः भवन्त्युराः । विसूच्याः पञ्च दारुणाः विसूच्यास्तु पञ्चाग्नि यदि स्युस्तदा दारुणाः प्राणभयङ्कराः । तस्या अरिष्टमाह "यः शीघ्रदन्तोष्ठनखोऽल्पसंज्ञस्तमर्थ्यदितोऽभ्यन्तरवातनेत्रः । श्यामस्वरः सर्वविसृष्टसन्धिर्मोघाक्षरःसोऽपुनरागमाय" । सर्वविसृष्टसन्धिः सर्वे विसृष्टाः विघिलीभूताः सन्धयो यस्य सः" भावप्र० ।

विसृत त्रि०वि+सृ-क्त । विगीर्णे अमरः । [स्त्रियां ङीप् ।

विसृत्वर त्रि० वि+सृ-क्वरप् । प्रसरणशीले अमरः ।

विसृमर त्रि० वि+सृ-क्मरप् । विसरणशीले अमरः ।

विसृष्ट त्रि० वि+सृज-क्त । १प्रेरिते "रघवे विसृष्टः" इति रघुः । २विक्षिप्ते जटा० इत्यमरः च ।

विस्र पु०न० विस-उत्सर्गे रक्त त्रि० न रुट् । १सर्वस्वे २क-मोतिरिक्तिकापरिमाणे च अमरः ।

विस्तार पु० वि+स्तृ-घञ् । १शब्दसमूहे अमरः ।२वाक्यसङ्घे ३विस्तारे ४प्रचये ५समूहे च । आधारे घञ् । ६पीठे शब्दरत्ना० ।

विस्तार पु० वि+स्तृ-संज्ञायां कर्त्तरि घञ् । १विटपे भावे घञ् । २विस्तीर्णतायाम् समासवाक्यस्थे ३पदसमूहे च अमरः । ४स्तम्बे मेदि० ।

विस्तीर्ण त्रि०वि+स्तृ-क्त । १विपुले २विस्तारयुक्ते ३विशाले च जटा० । [शब्द० ।

विस्तीर्णपर्ण न० विस्तीर्णानि पर्णान्यस्य । मानके वृत्तभेदे

विस्तृत त्रि० वि+स्तृ-क्त । विस्तारयुक्ते ।

विस्फुलिङ्ग पु० विस्फुरति वि+स्फुर-डु ताडयं लिङ्ग-मस्य । १वह्निकणे २विषभेदे च हेमच० ।

विस्फोट पु० विस्फोटयति वि+स्फुट-णिच्-अच् । (विष-फोड़ा) व्रणभेदे स्वार्थे क । स्फोटकभेदे "विस्फोटकभया-पहा" शीतलास्तोत्रम् । तद्रोगनिदानादि भावप्र० उक्तं यथा "तत्र विस्फोटस्य विप्रकृष्टं निदानपूर्वकं संप्राप्तिमाह "कटुम्लतीक्ष्णोष्णविदाहिरूक्षक्षारैरजीर्णाध्यशनातपैश्च । तथर्तुदोषैश्च विपर्ययैश्च कुप्यन्ति दोषाः पवनादयस्तु । त्वचमाश्रित्य ते रक्तं मांसान्यीनि प्रदुष्य च । घोरान् कुर्वन्ति विस्फोटान् सर्वान् ज्वरपुरःसरान् । कतुदोषैश्च कतुहेतुभीतोष्णादीनामतियोगेन । विपर्ययैश्च कतु-चिताहारविहारवैपरीत्येन । त्वचमाश्रित्य त्वचि विस्फो-टान् कुर्वन्तीत्यर्थः । ज्वरपुरःसरान् ज्वरपूर्वान् । पूर्व-रूपमाह "अग्निदग्धा इव स्फोटाः सज्वरा रक्तपित्तजाः । क्वचित् सर्वत्र वा देहे विस्फोटा इति ते स्मृताः" । रक्तपित्तजाः एतेन सर्वेषु विस्फोटकेषु रक्तपित्तयोः प्र-धानकारणत्वम् यथा मूत्रेषु वातस्य, तथा वाताहुगति-रपि बोद्धव्या । तथा च भोजः "यदा रक्तस्य पित्तस्य वातेनाहुगतं त्वचि । अग्निदग्धनिभान् स्फोटान् कुरुतः सर्वदेहगान् । अयं वातिकमाह "शिरोरुक्मूत्रमूर्छाङ्ग ज्वरस्फुटपर्ववेदनम् । सकृष्णवर्णता चेति वातविस्फोट-लक्षणम् । मूत्रं तोदरूपम् । अथ पैत्तिकमाह "ज्वर-दाहरुजापाकस्रावतृष्णासमन्वितम् । शीतलोहितवर्णेषु पित्तविस्फोटलक्षणम्" । श्लैष्मिकमाह "कण्डूरोचकना-ङ्गानि कण्डूकाठिन्यगौरवैः । यस्यस्रवन्ति चिरात् पाकः स विस्फोटः कफात्मकः । आंसस्य जड़त्वमस्या-